

pouze v případě zpracování lázeňské architektury,² což je přece jen poněkud odlišné téma, neboť architektura lázní plní mimo utilitárně zdravotnických také v nezanedbatelné míře společenské a reprezentativní funkce. Navíc v námi sledovaném případě jde především o kancelářskou budovu, kde pouze některé části sloužily jako zdravotnická zařízení. Nabízející se srovnání s monografiemi významných památek moderní architektury v českých zemích³ také nemůže být úplně přiléhavé, neboť tyto publikace se spíše zaměřují na uměleckohistorické aspekty a u vily Tugendhat či Müllerovy jde o památky svým významem dalece přesahující rámec českých zemí, natož regionu, což Okresní sociálně-zdravotní ústav, přes veškerý respekt k jeho kvalitní a nevťiravé architektuře, není. A o to zde patrně venkoncem šlo – poukázat na kvality, kterých dosahovala architektura „běžných“ veřejných budov, a také zdůraznit skutečnost, že i tyto budovy mohou být v současné době kvalitně, s respektem ke kvalitám původní architektury a s ohledem na nové využití rekonstruovány.

Nakolik se autorům publikace podařilo vytvořit následování hodný příklad a jestli povzbudí zájem i širší odborné veřejnosti, ukáže teprve čas, ale právě v tomto hledisku – snaze o kultivaci publikační praxe – tkví zásadní přínos této studie.

Jiří POMETLO

■ Poznámky

2 Lubomír Zeman – Pavel Zatloukal (edd.), *Slavné lázně Čech, Moravy a Slezska*, Praha 2014.

3 Ivo Hammer – Daniela Hammer-Tugendhat – Wolf Tegethoff, *Vila Tugendhat od Ludwiga Miese van der Rohe*, Brno 2013. – Karel Ksandr – Petr Ulrich – Václav Gísa, *Müllerova vila*, Praha 2000. – Dana Bořutová (ed.), *Dušan Jurkovič: architekt a jeho dům*, Brno 2010.

Mariánský sloup na Hradčanském náměstí

ADAMCOVÁ, Kateřina; ZAHRAĐNÍK, Pavel. *Mariánský sloup na Hradčanském náměstí*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2017, 296 s. ISBN 978-80-3549-1.

Téma mariánských sloupů rezonovalo v posledních letech v odborné obci nejen v souvislosti s kontroverzní, a tedy i mediálně vděčnou debatou o obnově strženého sloupu na Staroměstském náměstí v Praze.¹ Již od poloviny 90. let v jednotlivých regionech tyto památky soustavně mapuje projekt Národního památkového ústavu s názvem *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy v českých zemích*, realizovaný kolektivem badatelů pod vedením Vratislava Nejedlé-

ho.² Autorský tým připravil v uplynulých dvou desetiletích k vydání bezmála dvacítku publikací o těchto drobných sakrálních památkách a v roce 2007 získal za „výjimečný přínos pro oblast konzervování a péče o kulturní dědictví“ zvláštní ocenění v rámci prestižní *Ceny Evropské unie za kulturní dědictví – Europa Nostra Awards 2006*.³ Kromě soupisů a dokumentace mariánských, trojičních a dalších světeckých sloupů v jednotlivých okresech a krajích České republiky jsou někteří členové úspěšného badatelského kolektivu podepsáni rovněž pod monografiemi, které byly věnovány jednotlivým významným památkám. V roce 2017 shodou okolností vyšly hned dvě takové publikace – první díl monografie o restaurování mariánského sloupu v Poličce od Vratislava Nejedlého a Petra Gläsera⁴ a recenzovaná kniha Kateřiny Adamcové a Pavla Zahradníka *Mariánský sloup na Hradčanském náměstí*. Navzdory poněkud odlišnému zaměření mají obě publikace mnohé společné a nezapřou ani úzkou spojitost s výše zmíněnými soupisy mariánských a dalších sloupů v českých zemích. Ty si za dobu svého vydávání vydobýly nezpochybnitelné renomé nejen díky nesmírně pečlivé dokumentaci historických, uměleckohistorických a obrazových dokladů v archivech a knihovnách, ale právě i svým důsledně interdisciplinárním zkoumáním stavu památek a jeho historických proměn. Tento zájem o památkářské, restaurátorské a technologické průzkumy jak vlastních uměleckých děl a materiálů, z nichž byly vytvořeny, tak i o proměňující se způsoby jejich restaurování a konzervování od doby jejich vzniku až po současnost představuje mimořádnou kvalitu, díky které nacházejí publikované výstupy široké využití na různých úrovních památkové péče a v oblasti restaurování, jakož i v akademickém výzkumu dějin raně novověkého sochařství. Nijak proto nepřekvapí, že rovněž v případě recenzované publikace se stal nejnovější restaurátorský průzkum sloupu z let 2013 a 2014, spojený s důkladnou revizí a průzkumem archivních a obrazových pramenů, jedním z hlavních podnětů a východisek k novému zamyšlení se nad významem monumentálního díla Ferdinanda Maxmiliána Brokoffa na Hradčanském náměstí.

Studie je uvedena přehledem velkých sochařských projektů, které hradčanskému mariánskému sloupu na území hlavního města předcházely, počínaje sloupy postavenými ještě před koncem třicetileté války přes nejznámější staroměstský mariánský sloup z roku 1650 a konče řadou vrcholně a pozdně barokních realizací z průběhu 18. století. Poté autoři na základě dobových pramenů vesměs úřední povahy podrobně dokumentují okolnosti, které stavbě mariánského sloupu v letech 1725–1736 bezprostředně předcházely a poté ji i doprovázely. V rámci vlastní umělecko-historické interpretace soch, ke kterým byly využity i poznatky získané v průběhu zmíněného restaurátorského průzkumu, byla věnována velká pozornost jak výtvarné ideji sloupu jako takového, tak zejména autorské otáz-

ce, Brokoffovým signaturám a především dosud uspokojivě nevyjasněné otázce autorství části jeho sochařské výzdoby. Navzdory skutečnosti, že ani recenzovaná práce bohužel nepřinesla v tomto směru žádný nečekaný průlom, lze považovat pečlivě provedenou revizi dosavadního bádání i podrobný průzkum hradčanského sloupu za cenný příspěvek ke studiu pobrokoffovského sochařství. Za mimořádně přínosnou lze považovat i třetí část práce, která je věnována „druhému životu“ hradčanského sloupu a která v intencích v úvodu vzpomínutého soupisového projektu dokumentuje měnící se postoje a přístupy ke konzervování a restaurování kamenosochařských děl od 18. až na práh 21. století. I v této části je detailní výpověď dobových pramenů konfrontována s pozdějšími památkářskými a restaurátorskými průzkumy a nabízí tak fascinující exkurz do dějin památkové péče a restaurování.

Na rozdíl od výše zmíněných studií má recenzovaná práce navíc ambici nebýt „pouhým shrnutím průzkumů, ale něčím víc – jejím cílem je pokusit se vytvořit komplexní životopis tohoto mariánského sloupu [...]“ (s. 8). Právě k otázce zvoleného narativu lze nicméně vznést i několik drobných připomínek. Nepovažují předně za úplně šťastnou snahu skloubit daný formát vycházející ze soupisových prací s opakovaně zdůrazněným záměrem vyprávět „příběh“ sloupu, respektive „příběhy“ jeho (různých) „životů“. Nejen s ohledem na formát, ale i vzhledem k důrazu na tradiční metodologický přístup v podobě stylové analýzy zůstává tento ambiciózní cíl naplněn spíše deklaratorně než reálně. Obecnějším otázkám, bez kterých nemůže být takový „životopis“ uměleckého díla nikdy zcela komplexní, jakými jsou kupříkladu interpretace funkce, idejí a ideologie, intence objednavatelů či percepce díla, je v textu ve srovnání s uměleckohistorickými popisy a analýzami forem věnována spíše jen nahodilá pozornost. Například v úvodní kapitole věnované „předchůdcům“ hradčanského sloupu se Kateřina Adamcová věnuje spíše typologii a výtvarným idejím než ideovému významu děl jako takových (srov. nepřiliš detailní ikonografický rozbor např. motivu vinných hroznů na s. 32, svatotrojiční ikonografie na s. 53 či svatojosefské

■ Poznámky

1 Srov. např. recentní diskusi na stránkách *Zpráv památkové péče* LXXV, 2015, č. 3 aj.

2 Vratislav Nejedlý, Mariánské, trojiční a další světecké sloupy v českých zemích, *Zprávy památkové péče* LXXI, 2011, s. 332–339.

3 Lucie Ernstová, Projekt Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v Čechách získal zvláštní ocenění Evropské unie, *Zprávy památkové péče* LXVII, 2007, s. 496–497.

4 Vratislav Nejedlý – Petr Gläser, *Mariánský sloup v Poličce – Restaurování. Interdisciplinární restaurátorský průzkum*, Praha 2017.

tematiky sloupu na Karlově náměstí na s. 44, jejíž pozoruhodný dobový ideový kontext již dříve objasnila Barbara Mikuda-Hüttel)⁵. Rovněž početné dobové písemné prameny jsou v knize častěji interpretovány spíše jako „pouhé“ doklady vzniku či oprav sloupu, než že by jejich výpověď byla kriticky analyzována například s ohledem na proměny ideologie, funkce, percepce či měnicího se kulturního významu sloupů v průběhu raného novověku i moderní doby. V důsledku tohoto pozitivistického přístupu k výpovědi pramenů se také v textu často skloňovaný „druhý život“ sloupu logicky omezuje spíše na dějiny jeho oprav v průběhu 18. až 20. století. Takto úzce zaměřený „památkářský“ pohled je přirozeně zcela legitimní, nicméně bez obecnějšího vysvětlení povahy a proměn zkoumaného díla v uměleckém, ideovém a kulturním či společenském slova smyslu lze jen stěží docílit oné opakovaně deklarované „komplexnosti“ výkladu ve smyslu „životopisu“ či (řečeno s Ernstem Hansem Gombrichem) „ekologie“ uměleckého díla. Pomineme-li některá klišé, kterých se autoři nedokázali vyvarovat (např. „[dílo] dokonale odráží charakter místa a doby“, s. 185 aj.), či občasné používání ahistorických hodnotících kritérií založených na představě (v textu ovšem nijak nedefinovaného) nadčasového estetického „ideálu“ (např. srovnávání „síly účinku“ různých barokních sochařských realizací na s. 36–37; též časté používání normativních hodnotících měřítek typu „dokonalý“, „zdařilý“ atd., včetně až iritujícím způsobem se opakujícího slova „nádherný“), sráží ambici vyprávět „příběh díla“ také místy nadměrná popisnost (např. několikastránkový popis architektury hradčanského sloupu, s. 118–125), a nakonec i poněkud školsky působící struktura a celkové členění práce včetně utilitárně znějících názvů jednotlivých částí a kapitol. Smyslem těchto dílčích kritických připomínek nicméně přirozeně není jakkoliv zpochybňovat účtyhodné množství a zcela nepochybný význam neobyčejně pečlivě a precizně vykonané badatelské práce, jakož i odborný přínos recenzované studie. Z hlediska stoprocentního naplnění v úvodu vytyčených ambiciózních cílů by se recenzent pouze obecně přimlouval za pečlivější promyšlení volených metodologických přístupů a zejména důslednější hledání efektivního narativního rámce, který by učinil monograficky pojatý výklad uměleckého díla skutečně komplexním.

Pavel SUCHÁNEK

■ Poznámky

5 Barbara Mikuda-Hüttel, *Vom 'Hausmann' zum Hausheiligen des Wiener Hofes. Zur Ikonographie des hl. Joseph im 17. und 18. Jahrhundert*, Marburg 1997, s. 144–145.

The pilgrimage site of Klokoty near Tábor and heritage care

Martin GAŽI; Roman LAVIČKA

Keywords: Klokoty near Tábor, pilgrimage site, heritage care

In Klokoty, on a hill west of the historical center of the city of Tábor, stands one of Bohemia's most impressive Marian pilgrimage sites. This heritage aggregate, built to its present appearance as part of an extensive Baroque reconstruction from 1700 to 1714, was recently listed as a national cultural heritage property. At the same time, interest in the site is also increasing from the Roman Catholic Church for its possible use for broader pastoral activities. The study focuses on the procedures that heritage care applied during repairs to this specific heritage site as part of several stages of constructional stabilization and restoration works during the 20th century, especially focusing on the years 1998–2017. The study recalls the selected procedures (including the need to rectify certain inappropriately selected previous technologies) and summarizes new discoveries and findings. It points out the fundamental necessity to apply multidisciplinary solutions to certain problems, such as the constructional link between the roof structure and the ceiling decoration, the preservation of certain secondary modifications, and the concept of restoring paintings within the context of preserved graphic preparatory works and author analogies. The positions of heritage care here necessarily oscillate between an awareness of its wide range of cultural-historical values, and the challenges of contemporary use which will ensure constant attention and regular maintenance to the property in the future. Moreover, these positions are on the edge between attempts to preserve a broad set of historical references and the repeated presentation of the high-quality layers of surface treatments that were made less clear during later utilitarian renovations. The text also contemplates the possibilities of possible extensions of the site while not rejecting the possibilities of developing its social utilization in forms which correspond to the needs of the 21st century.

Illustrations: Fig. 1. Klokoty (district of Tábor), eastern access path to the pilgrimage site of the Church of the Assumption of the Virgin Mary from the city of Tábor, 1930's; Fig. 2. The Image of the Virgin Mary of Klokoty. Johann Andreas Burger, 1636, detail after restoration; Fig. 3. Klokoty, Church of the Assumption of the Virgin Mary, view of the presbytery onto the main altar with picture of mercy; Fig. 4. Klokoty, pilgrimage site with the Church of the Assumption of the Virgin Mary, view from the southeast, condition in the 1960's; Figs. 5–6. Details of inscriptions on the side Baroque carved benches in the Klokoty church

demonstrate the continuous care given to the church; Fig. 7. Klokoty, pilgrimage site with the Church of the Assumption of the Virgin Mary, view from the southeast, condition before the restoration of the outer facades in 2000; Fig. 8. Klokoty, pilgrimage site with the Church of the Assumption of the Virgin Mary, view from the southeast, condition in 2018; Fig. 9. Klokoty, pilgrimage site with the Church of the Assumption of the Virgin Mary and the entrance gate, view from the northeast, condition in 2018; Fig. 10a–c. Detail of the painting of the Virgin Mary of Klokoty in the extension of the eastern gate of the Klokoty premises, condition before restoration, after removing the remnants of secondary paintings, and after restoration; Fig. 11. Detail of Baroque polychrome plaster of the eastern gate of the Klokoty premises, condition after revealing the secondary coats; Fig. 12. Klokoty, pilgrimage site, lantern taken from the Chapel of St. Anne, condition in 2011; Fig. 13. Klokoty, Church of the Assumption of the Virgin Mary, dome over the presbytery before restoration, condition in 2008; Fig. 14. Klokoty, Church of the Assumption of the Virgin Mary, dome over the presbytery after restoration of the Baroque polychrome, condition in 2014; Fig. 15. Klokoty, Church of the Assumption of the Virgin Mary, dome of the presbytery, painting of the Immaculata with surrounding stucco during the restoration of the Baroque polychrome, condition in 2012; Fig. 16. Klokoty, the Church of the Assumption of the Virgin Mary, cornice under the dome of the presbytery, the stucco figure of a putti bearing a gable and an inscription ribbon referring to the invocation of the Litany of Loreto (mirror of justice) during the restoration of the Baroque layers, condition in 2013; Fig. 17. Klokoty, Church of the Assumption of the Virgin Mary, dome of the side Chapel of St. Joseph, painting of St. Joseph with little Jesus in the workshop, condition before restoration in 2015; Fig. 18. Klokoty, Church of the Assumption of the Virgin Mary, dome of the side Chapel of St. Joseph, a painting depicting the initiator of the reconstruction of the pilgrimage site of the dean of Tábor Jiří Josef Winkler with processes to the local thaumaturge, on the left is a depiction of an imaginary appearance of the pilgrimage site, dated 1714, condition in 2015; Fig. 19a–e. Klokoty, Church of the Assumption of the Virgin Mary, dome of the Chapel of St. Wenceslas, painting of Christ on the Mount of Olives before restoration in normal and in UV light, documentation of damage to the Baroque layers of painting (blue cracks and areas of total loss of the color layer), drawing of sealings (red shade) and reconstruction of painting (greenery), after the removal of the overpaintings and restoration of the Baroque layer, condition in 2013; Fig. 20. Klokoty, Church of the Assumption of the Virgin Mary, stucco decoration of the dome of the Chapel of St. Wenceslas after restoration of the Baroque polychrome, condition in 2016; Fig. 21. Klokoty, Church of the Assumption of the Virgin Mary, ceiling of the church nave after restoration, condition in 2017; Fig. 22a–b. Klokoty, nave of the Church of the Assumption of the Virgin Mary, Baroque appearances of the donor coats of arms of Václav Ignác Deym from Stráž and Marie Rosa Apolonia, née Vernier de Rougemont-Orchamp, during the restoration, condition